

Marek Tadeusz Ciosek, Janina Skrzyczyńska

**RZADKIE GATUNKI CHWASTÓW POLNYCH NA NIZINIE
POŁUDNIOWOPODLASKIEJ I TERENACH PRZYLEGŁYCH**

**RARE SPECIES OF FIELD WEEDS OF THE SOUTH PODLASIE
LOWLAND AND THE NEIGHBOURING REGIONS**

ABSTRACT: The paper presents results of a study on the occurrence and localization of 30 field weed species in middle-eastern Poland. The species are considered to be regionally and overregionally rare and most of them grow on fertile soil (rendsine, alluvial soil). They include naturally rare species or species occurring on the border of geographical ranges (*Anagallis arvensis* var. *azurea*, *Aphanes arvensis*, *Nigella arvensis*) as well as species which are close to extinction (*Bromus secalinus*, *Digitaria sanguinalis*, *Lolium remotum*, *Sherardia arvensis*, *Silene noctiflora*). A group of important role are also expansive species taking possession of habitats they have never grown in before (*Asperugo procumbens*, *Falcaria vulgaris*, *Lathyrus tuberosus*, *Vicia grandiflora*). Besides the list of localities (by provinces) general characteristics of distribution of each species and abundance and dynamic tolerance of localities are given.

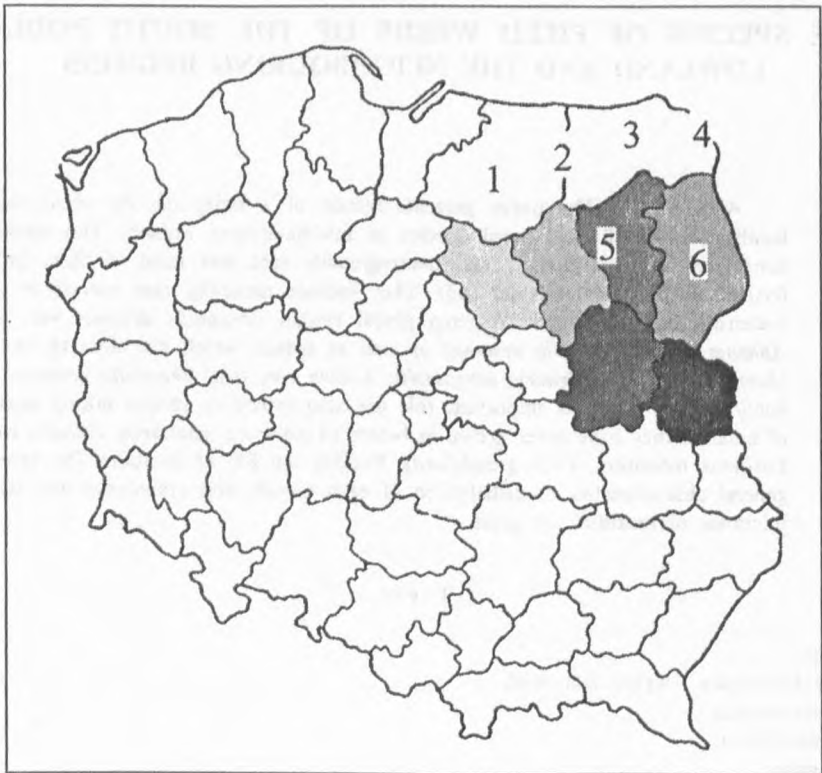
Treść

1. Wstęp
2. Charakterystyka i wykaz stanowisk
3. Podsumowanie
4. Piśmiennictwo
5. Summary

1. WSTĘP

W niniejszym opracowaniu podano wyniki badań nad występowaniem i rozmieszczeniem 30 gatunków chwastów polnych, zaliczanych do rzadkich regionalnie i ponadregionalnie.

Są wśród nich zarówno gatunki z natury rzadkie lub występujące na krańcach swych zasięgów (*Anagallis arvensis* var. *azurea*, *Aphanes arvensis*, *Nigella arvensis*), jak i gatunki ginące (*Bromus secalinus*, *Digitaria sanguinalis*, *Lolium remotum*, *Sherardia arvensis*, *Silene noctiflora*). Ważną grupę stanowią także gatunki ekspansywne, opanowujące wtórnie nowe tereny (*Asperugo procumbens*, *Falcaria vulgaris*, *Lathyrus tuberosus*, *Vicia grandiflora*). Większość z omawianych taksonów to gatunki gleb żyznych, nie zajmujących na badanym terenie większych powierzchni, związane z rędzinami i madami. Dane o rozmieszczeniu dziewięciu gatunków gleb lekkich podano wcześniej (Ciosek, Skrzyczyńska 1989).

Rys. 1. Położenie terenu badań na tle podziału administracyjnego Polski
Województwa: 1 – ciechanowskie, 2 – ostrołęckie, 3 – łomżyńskie, 4 – białostockie, 5 – siedleckie,
6 – białskopodlaskie

Fig. 1. Location of the area under study against the background of the administrative division
of Poland

Provinces: 1 – Ciechanów, 2 – Ostrołęka, 3 – Łomża, 4 – Białystok, 5 – Siedlce, 6 – Biała Podlaska

Penetrowany obszar obejmuje Nizinę Południowopodlaską (Wysoczyzna Siedlecka) oraz sąsiadujące z nią następujące jednostki fizjograficzne (K o n d r a c k i 1977): Nizina Północnomazowiecka, Nizina Środkowomazowiecka, Nizina Północnopodlaska, Polesie Podlaskie. Administracyjnie są to tereny województw: białostockiego, białkopodlaskiego, ciechanowskiego, łomżyńskiego, ostrołęckiego i siedleckiego (rys. 1).

Obok materiałów autorskich wykaz uwzględnia stanowiska podane w literaturze (zob. piśmiennictwo) oraz dane z prac magisterskich (m.), wykonywanych w Zakładzie Botaniki WSRP w Siedlcach. W przypadku gdy stanowisko znajduje się tylko w miejscowości gminnej, nie podawano skrótu gminy (gm).

2. CHARAKTERYSTYKA I WYKAZ STANOWISK

Silene noctiflora L. (*Melandrium noctiflorum* (L.) Fr.)

Stwierdzony na 42 stanowiskach, w tym 21 w woj. siedleckim, 11 w łomżyńskim, osiem w białostockim i dwa w ostrołęckim. Wszędzie nielicznie lub sporadycznie, głównie w zbożach, rzadko w okopowych. Licznie na Lubelszczyźnie (Fijałkowski 1978), 63 stanowiska w środkowej Polsce (Sowa, Siciński, Warcholińska 1981).

Województwo białostockie – gm. Chroszcz: Chroszcz, Łyski, Nowosiółki; gm. Chyże: Chyże, Zbucz; gm. Hajnówka: Górne; gm. Siemiatycze: Olendy, Słochy Annapolskie.

Województwo łomżyńskie – gm. Boguty-Pianki: Białe Kwaczoły, Drenowo Ziemaki, Tymianki Malerki, Tymianki, Okunie, Złotki Przeczki; gm. Klukowo: Janki Wiktoryn, Klukowo, Wyszonki Błonie, Wyszonki Kościelne, Wyszonki Wojciechy.

Województwo siedleckie – gm. Bielany: Wyszomierz; gm. Liw: Popielów, Ruchna, Ruchenka, Zajac; gm. Maciejowice: Antoniówka, Podlęż, Podstolice, Przewóz Nowy, Ostrów; gm. Mokobody: Bale; gm. Mordy: Głuchów, Krzymosze; Przesmyki; gm. Siedlce: Siedlce, Strzała; gm. Sokołów Podlaski: Malinowiec, Sokołów Podlaski; gm. Stoczek Łukowski: Kobiałki Stare; Wiśniew; Zbuczyn.

Województwo ostrołęckie – gm. Wyszków: Skuszew, Wyszków.

Euphorbia peplus L.

Notowany na 32 stanowiskach, głównie w osadach miejskich: 10 w woj. ciechanowskim, dziewięć w siedleckim, pięć w ostrołęckim, cztery w łomżyńskim, trzy w białkopodlaskim i jedno w białostockim. Najczęściej w ogród-

kach przydomowych i na działkach, rzadko w uprawach okopowych. Nielicznie na Lubelszczyźnie, na około 50 stanowiskach (Fijałkowski 1978).

Województwo białkopodlaskie – Biała Podlaska; Międzyrzec; Wisznice.

Województwo białostockie – gm. Siemiatycze: Anusin.

Województwo ciechanowskie – Ciechanów; gm. Nasielsk (m.): Krzyczki Pieniędzy, Krzyczki Żabiczki; Przasnysz (m.); gm. Pułtusk: Kacice, Karniewek, Lubienice, Pogorzelce, Pułtusk, Strzyże.

Województwo łomżyńskie – Łomża; gm. Szczuczyn: Chojnowo, Sokoły, Szczuczyn.

Województwo siedleckie – Garwolin; gm. Mordy: Głuchów; Maciejowice; Mińsk; Osieck (m.); Paprotnia; Siedlce; Sokołów Podlaski; Wilga.

Województwo ostrołęckie – Ostrołęka; Ostrów Mazowiecki; gm. Wyszaków: Kamieńczyk, Wyszaków.

Euphorbia exigua L.

Tylko trzy stanowiska: jedno w uprawach (Drohiczyn), dwa w ogródkach przydomowych. Liczne i bogate stanowiska na Lubelszczyźnie (Fijałkowski 1978), często w środkowej Polsce (Sowa, Siciński, Warcholińska 1981). Gatunek zagrożony.

Województwo białostockie – Drohiczyn (Głowacki 1984–1985).

Województwo ostrołęckie – Ostrów Mazowiecki.

Województwo siedleckie – Przesmyki, Zezula.

Nigella arvensis L.

Bardzo rzadko: dwa stanowiska po kilkanaście okazów na polach (Górany, Wyszaków), jedno w murawie ciepłolubnej (Mielnik). Z Lubelszczyzny znany z około 10 stanowisk z pól i sąsiadujących z nimi muraw (Fijałkowski 1978), w środkowej Polsce ma 29 stanowisk (Sowa, Siciński, Warcholińska 1981). Gatunek zagrożony.

Województwo białostockie – gm. Krynki: Górany (m.); Mielnik (Głowacki 1984–1985).

Województwo ostrołęckie – gm. Wyszaków: Wyszaków Latoszek.

Neslia paniculata L. (Desv.)

Dość często na terenach nadbużańskich, w mezoregionach Podlaski Przełom Bugu i Dolina Dolnego Bugu. Na pozostałym obszarze 49 stanowisk. Najwięcej w woj. siedleckim – 23, znacznie mniej w łomżyńskim – dziewięć i po osiem w białostockim i ostrołęckim. Głównie w zbożach, dość często

także w okopowych. Gatunek ekspansywny, spotykany w ośrodkach miejskich na przydrożach, przypłociach i trawnikach. Już pod koniec XIX w. podawany jako częsty w okolicach Węgrowa (D r y m m e r 1895) i Garwolina (T r z e - b i Ń s k i 1896–1897).

Województwo białkopodlaskie – Międzyrzec.

Województwo białostockie – Białystok; gm. Chroszcz: Izbiszczce, Nowosiółki; gm. Czarna Białostocka: Karczmisko; gm. Hajnówka: Wygoda; gm. Kuźnica Białostocka (m.): Saczkowce; gm. Siemiatycze: Słochy Annopolskie; gm. Wasilków: Dąbrówki.

Województwo łomżyńskie – gm. Klukowo: Trojanowo; gm. Nowogród: Margowniki; gm. Rajgród: Gefda, Danowo Stare, Miecz, Wólka Mała, Woźnawieś; gm. Zaręby Kościelne: Gąsiorowo, Zaręby Kościelne.

Województwo ostrołęckie – gm. Krzynowłoga Mała (m.): Krzynowłoga Mała, Ulatowo Adamy; Maków Mazowiecki (m.); Ostrołęka; gm. Rozogi (m.): Kwiatuszki; gm. Rzewnie (m.): Chrzczony, Rzewnie; Wyszaków.

Województwo siedleckie – gm. Bielany: Kamień, Rozbity; gm. Garwolin: Garwolin, Wola Rębkowska (G ł o w a c k i, Z a w a d a 1995); gm. Kołbiel: Kołbiel, Podróžno; gm. Maciejowice: Antonówka, Maciejowice, Podlęż; Mińsk Mazowiecki (Ć w i k l i Ń s k i, B a r t n i k 1990); gm. Mrozy: Grodziec, Mrozy; gm. Paprotnia m.: Skwierczyn Lacki; Repki, Żółkwy; gm. Sadowne: Sadowne; gm. Siedlce: Białki, Siedlce; Stoczek Łukowski; gm. Suchożebry: Borki (J a s z c z u k 1990), Krynica (J a s z c z u k 1990), Suchożebry; gm. Zbuczyn (m.): Bołacze, Zbuczyn.

Aphanes arvensis L.

Bardzo rzadko w zbożach: trzy niewielkie stanowiska w woj. siedleckim, dwa nieco większe w białkopodlaskim. Na Lubelszczyźnie często w zbożach (F i j a ł k o w s k i 1978).

Województwo białkopodlaskie – gm. Wisznice: Polubicze Wiejskie, Wisznice.

Województwo siedleckie – gm. Garwolin: Wola Rembkowska (G ł o w a c k i, Z a w a d a 1995); gm. Maciejowice: Oronne (G ł o w a c k i 1990); gm. Żelechów: Wygoda (G ł o w a c k i 1984–1985).

Lathyrus tuberosus L.

Posiada 18 stanowisk, większość w woj. siedleckim – 10. Tylko trzy z nich (Barcice, Kraski Nowe, Podlęż) znajdują się w uprawach zboża. Pozostałe stwierdzono na siedliskach ruderalnych (tereny kolejowe, pobocza dróg). Z Lubelszczyzny notowany z 150 stanowisk (F i j a ł k o w s k i 1978). Gatunek ekspansywny.

Województwo białkopodlaskie – Międzyrzec.

Województwo ostrołęckie – Wyszków, gm. Somianka: Barcice.

Województwo siedleckie – gm. Maciejowice: Podlęż, Kraski Nowe, Pilawa, Mińsk Mazowiecki (Ćwikliński, Bartnik 1990); gm. Siedlce – Iganie Nowe (Głowacki 1975), Siedlce (m.); Kosów Lacki; Kotuń; gm. Stoczek Łukowski: Kobiałki Stare, Stoczek Łukowski.

Województwo ciechanowskie; Pułtusk; Ciechanów.

Województwo łomżyńskie – Łomża, Piętnica.

Województwo białostockie – Białystok (m.).

Vicia grandiflora Scop.

Znana dotychczas tylko z woj. siedleckiego – dziewięć stanowisk i ostrołęckiego – 1 stanowisko. Gatunek ekspansywny, wędrujący wzdłuż dróg i torów, skąd niekiedy masowo „wchodzi” do upraw. Na Lubelszczyźnie często w zbożach (Fijałkowski 1978).

Województwo ostrołęckie – gm. Wyszków: Wyszków Rybienko.

Województwo siedleckie – gm. Liw: Jarnice, Liw, Ludwinów, Popielów, Stara Wieś, Zając; Łochów; gm. Wodynie: Łomnica, Wodynie (Głowacki 1984–1985).

Geranium dissectum L.

Rzadko na 13 stanowiskach w różnych uprawach: sześć w woj. siedleckim, pięć w białostockim i po jednym w ostrołęckim i łomżyńskim. Wszędzie nielicznie. Na Lubelszczyźnie często na siedliskach segetalnych i ruderalnych (Fijałkowski 1978). Gatunek zagrożony.

Województwo białostockie – gm. Czarna Białostocka: Chmielnik; gm. Chroszcz: Krupniki; gm. Supraśl: Ogrodniczki, Sokołda, Supraśl.

Województwo łomżyńskie – gm. Nowogród: Margowniki.

Województwo ostrołęckie – Ostrów Mazowiecki.

Województwo siedleckie – gm. Bielany: Ruciany; gm. Mordy: Głuchów; Osieck (Głowacki 1990); Przesmyki; gm. Wiśniew: Borki Poduchy; gm. Żelechów (m.).

Geranium molle L.

Bardzo rzadko, tylko pięć niewielkich stanowisk, w tym dwa na siedliskach ruderalnych (Mińsk Mazowiecki, Wyszków). Na Lubelszczyźnie stanowisk kilkadziesiąt (Fijałkowski 1978). Gatunek zagrożony.

Województwo białostockie – Czyże; Supraśl.

Województwo ostrołęckie – Wyszaków.

Województwo siedleckie – gm. Bielany: Ruciany; Mińsk Mazowiecki (Ćwikliński, Bartnik 1990).

Falcaria vulgaris Bernh.

Bardzo rzadko: pięć stanowisk, wszystkie na siedliskach ruderalnych – pobocza torów kolejowych. Gatunek ekspansywny. Na Lubelszczyźnie często w uprawach, na nasypie i przydrożach (Fijałkowski 1978).

Województwo ostrołęckie – Wyszaków.

Województwo siedleckie – Mińsk Mazowiecki (Ćwikliński, Bartnik 1990); gm. Stoczek Łukowski: Kobiałki Stare, Stoczek Łukowski; gm. Borowie: Iwowe.

Anagallis arvensis L. var. *azurea* Hyl.

Bardzo rzadko: pięć niewielkich stanowisk na terenach nadbużańskich w Województwo białkopodlaskim (trzy w uprawach warzyw i dwa w zbożu). Jedno w zbożu w Województwo ostrołęckim. Rozmieszczenie tego krytycznego gatunku w środkowej Polsce podaje Warcholińska (1981). Gatunek zagrożony.

Województwo ostrołęckie – Kadzidło.

Województwo białkopodlaskie – gm. Platerów: Lipno, Mężenin, Platerów; gm. Rokitno: Derło, Pratulín.

Borago officinalis L.

Posiada tylko trzy stanowiska: w uprawie warzyw w Wyszowie i Chodowie pod Siedlcami oraz na siedlisku ruderalnym w Łukowie. Z Lubelszczyzny podawano z kilku stanowisk na przypłociach (Fijałkowski 1978). Gatunek zagrożony. W XIX w. Drymmer (1895) podawał go jako chwast ogrodów w Korytnicy (okolice Węgrowsa).

Województwo ostrołęckie – Wyszaków.

Województwo siedleckie – Łuków (Fijałkowski 1963); gm. Siedlce: Chodów.

Asperugo procumbens L.

Stwierdzony na 22 stanowiskach, w tym aż 13 znajduje się w woj. siedleckim. Większość ma charakter ruderalny (przydroże, przypłocia),

Liczba stanowisk analizowanych gatunków chwastów według województw

Number of localities of analysed field weed species in each province

Gatunek Species	BP	B	C	Ł	S	O	Razem Total	Liczba stanowisk Number of localities	Uwagi Comment
<i>Silene noctiflora</i> L.	–	8	–	11	21	2	42	26–50	
<i>Euphorbia pepylus</i> L.	3	1	10	4	9	–	32	26–50	
<i>Euphorbia exigua</i> L.	–	1	–	–	1	–	3	1–9	Z
<i>Nigella arvensis</i> L.	–	2	–	–	–	–	4	1–9	Z
<i>Neslia paniculata</i> L. (Desv.)	1	8	–	9	23	8	49	26–50	E
<i>Aphanes arvensis</i> L.	2	–	–	–	3	–	5	1–9	Z
<i>Lathyrus tuberosus</i> L.	1	1	2	2	10	2	18	10–25	E
<i>Vicia grandiflora</i> Scop.	–	–	–	–	9	1	10	10–25	E
<i>Geranium dissectum</i> L.	–	5	–	1	6	1	13	10–25	Z
<i>Geranium molle</i> L.	–	2	–	–	2	1	5	1–9	Z
<i>Falcaria vulgaris</i> Bernh.	–	–	–	–	4	1	5	1–9	E
<i>Anagallis arvensis</i> L. var. <i>azurea</i> Hyl.	5	–	–	–	–	1	6	1–9	Z
<i>Borago officinalis</i> L.	–	–	–	–	2	1	3	1–9	Z
<i>Asperugo procumbens</i> L.	1	3	–	1	13	4	22	10–25	Z
<i>Chaenorhinum minus</i> Lange i Willk.	5	9	2	5	38	10	69	50–100	
<i>Veronica agrestis</i> L.	–	53	–	39	33	5	130	> 100	
<i>Veronica polita</i> Fr.	–	–	–	1	9	2	12	10–25	Z
<i>Veronica opaca</i> Fr.	–	–	–	–	2	–	2	1–9	Z
<i>Melampyrum arvense</i> L.	–	–	–	–	2	1	3	1–9	Z

<i>Odontites verna</i> (Bell.) Rchb.	1	3	3	13	34	2	56	50–100	
<i>Stachys annua</i> L.	2	4	–	4	17	1	28	26–50	
<i>Sherardia arvensis</i> L.	–	–	–	–	2	–	2	1–9	Z
<i>Valerianella dentata</i> (L.) Poll.	–	–	–	–	5	–	5	1–9	Z
<i>Allium vineale</i> L.	5	2	1	5	28	6	47	26–50	
<i>Allium oleraceum</i> L.	10	1	–	1	11	6	29	26–50	
<i>Gagea pratensis</i> (Pers.) Dum.	3	–	–	–	4	4	11	10–25	Z
<i>Digitaria sanguinalis</i> (L.) Scop.	2	1	1	–	17	–	21	10–25	
<i>Lolium temulentum</i> L.	1	6	–	–	8	4	19	10–25	Z
<i>Lolium remotum</i> Schrk.	1	–	–	–	–	–	1	1–9	G
<i>Bromus secalinus</i> L.	–	4	–	19	29	–	52	50–100	
Razem	43	114	19	115	342	71	704		

Województwo (provinces): BP – bielskopodlaskie (Biała Podlaska Province), B – białostockie (Białystok Province), C – ciechanowskie (Ciechanów Province), Ł – łomżyńskie (Łomża Province), S – siedleckie (Siedlce Province), O – ostrołęckie (Ostrołęka Province).

Gatunek (species): Z – zagrożony (threatened), E – ekspansywny (expansive), G – zaginiony (missing).

a tylko siedem znaleziono w uprawach polnych. Na Lubelszczyźnie często – 150 stanowisk (Fijałkowski 1978). Gatunek zagrożony.

Województwo białkopodlaskie – Międzyrzec.

Województwo białostockie – Białystok; Choroszcz (m.); Kryszyn (m.).

Województwo łomżyńskie – Łomża.

Województwo siedleckie – gm. Ceranów: Rytele Wszółki; gm. Kotuń: Cisie Zagrodzie, Kotuń; gm. Maciejowice: Maciejowice, Podzamecze; Mińsk (Ćwikliński, Bartnik 1990); gm. Siedlce: Chodów, Siedlce (Głowacki 1975), Opole Nowe; Sokołów Podlaski (m.); Wierzbno (m); gm. Zbuczyn (m.): Krzesk, Zbuczyn.

Województwo ostrołęckie – Krzynowłoga Mała (m.); Maków Mazowiecki (m.); Przasnysz (m.); Wyszaków.

Chaenorhinum minus Lange in Willk. et Lange (*Linaria minor*)

Dość często: posiada 69 stanowisk. Najliczniej występuje w woj. siedleckim, w mniejszych ilościach w pozostałych województwach (tab. I). Zachwaszcza różne uprawy, zdarza się także na siedliskach ruderalnych: terenach kolejowych. Na Lubelszczyźnie notowany na terenach kolejowych i gruzowiskach (Fijałkowski 1978).

Województwo białkopodlaskie – gm. Platerów: Lipno, Platerów; gm. Sarnaki: Mierzvice, Sarnaki, Serpelice.

Województwo białostockie – Białystok; gm. Czarna Białostocka: Brzozówka Strzelecka, Kosmaty Borek, Złota Wieś; gm. Czyże: Zbucz; gm. Hajnówka: Dubicze Osoczne, Nowokornica; Knyszyn; gm. Wasilków: Sólka Przedmieście.

Województwo ciechanowskie – Ciechanów; Pułtusk.

Województwo łomżyńskie – gm. Rajgród: Łazarze, Wólka Mała, Wólka Piotrowska; gm. Szczuczyn (m.): Szczuczyn, Rakowo.

Województwo ostrołęckie – Brok; Krzynowłoga Mała; gm. Małkinia: Borowie, Małkinia, Prostyń; Tłuszcz; Wyszaków; gm. Zatory: Gładczyn, Pniewo, Zatory.

Województwo siedleckie – gm. Bialany: Kudelczyn; gm. Ceranów: Ceranów Niwa, Ryttere Wszółki; gm. Garwolin: Wola Rembkowska; gm. Grębków: Grębków, Stawiska; gm. Kałuszyn: Sinołęka; gm. Korczew: Zaburze; gm. Liw: Ludwinów, Popichów, Ruchna, Szaruty, Śnice, Zając; Łaskarzew; gm. Łochów: Wywłoka, Łochów; gm. Łosice: Łosice; Maciejowice, Oblin, Podlęż; Mińsk Mazowiecki (Ćwikliński, Bartnik 1990); gm. Mokobody: Kisielany, Niwiski, Wyłazy; gm. Paprotnia: Hołubla; Pilawa (m.); gm. Sadowne: Morzyczyn, Płatkownica, Sadowne, Włociański; gm. Siedlce: Chodów, Opole Nowe, Rakowiec, Strzała; gm. Sobienie Jeziory (m.): Sobienie Szlacheckie; gm. Suchożebry: Krynica (Jaszczuk 1990); Zbuczyn.

Veronica agrestis L.

Najczęściej spotykany gatunek, notowany na 130 stanowiskach. Występuje zarówno w zbożach, jak i okopowych. Najwięcej stanowisk znajduje się w woj. białostockim – 53, nieco mniej w łomżyńskim – 39 i siedleckim – 33.

Województwo białostockie – gm. Chroszcz: Barszczewo, Chroszcz, Czaplina, Izbiszcze, Kruszewo, Łyski, Nowosiółki, Porosły; gm. Czarna Białostocka: Brzozówka Koronna, Brzozówka Ziemiańska, Czarna Wieś Kościelna, Jezierzysk, Karczmisko, Klimki, Kolonia Ogóły, Niemczyn, Wólka Ratowiecka, Dworzysk; gm. Czyże: Czyże, Kamień, Kojły, Kruszewo, Leniewo, Morze, Osówka, Sapowo, Zbucz; gm. Hajnówka: Borki, Czyżyki, Dubicze, Górne, Hajnówka, Kotówka, Nowokormino, Orzeszkowo, Osoczne, Progale, Puciska, Stare Berezewo, Trywieża, Wygoda; gm. Siemiatycze: Lachówka, Słochy Annpolskie; gm. Supraśl: Ciasne, Karakule, Ogrodniczki, Supraśl, Zaścianki; gm. Wasilków: Dąbrówki, Katryńka, Nowodworce, Osowicze, Sochonie.

Województwo łomżyńskie – gm. Zbójna: Gawrychy, Kuzie, Pianki, Ruda Osowiecka; gm. Boguty – Pianki: Drewnowo Gołyń, Drewnowo Lipskie, Drewnowo Ziomaki, Białe Kwaczoły, Kutylowo Perysie, Tymianki Skóry; gm. Klukowo: Gródek, Kuczyn, Lubicz Wielki, Łuniewo Wielkie, Sobolewo, Trojanowo, Trójanówek, Wyszonki Kościelne; gm. Łomża: Łomża; gm. Nowogród: Jankowo, Młodzianowo, Kupnina, Mątewica, Nowogród; gm. Rajgród: Danowo Stare, Kosówka, Miecze, Łazarze, Rydzewo, Turczyn, Woźnaieś, Wólka Mała; gm. Wizna: Bożejewo Stare, Branowo, Janczewo, Kromkowo, Niewkowo, Sierburczyn, Srebrowo.

Województwo ostrołęckie – Kadzidło (m.); gm. Lelis (m.): Olszewka, Obierznia; Przasnysz; Wyszków.

Województwo siedleckie – gm. Bielany: Ruda; gm. Jabłonna Lacka: Bujały Gniewosze; gm. Korczew: Laskowiec; Kotuń; gm. Kosów Lacki: Guty, Rytele Święckie, Telaki; gm. Liw: Jarnice, Ludwinów, Pierzchały, Popielów, Ruchna, Stara Wieś, Szaruty, Zając; gm. Maciejowice: Maciejowice, Oronne, Podlęż; Mińsk Mazowiecki (Ćwikliński, Bartnik 1990); gm. Mokobody: Kisielany Kuce; gm. Mordy: Głuchów; gm. Paprotnia (m.): Hołubla, Kaliski; gm. Repki: Frankopol, Ostrówek, Skwierczyn; gm. Sadowne: Płatkownica, Sadowne; Siedlce; gm. Sokołów Podl.: Pogorzel, Sokołów Podl.; gm. Sterdyń: Paderew, Seroczyn.

Veronica polita Fr.

Gatunek notowany głównie w okopowych, posiada 12 stanowisk, w większości w woj. siedleckim – dziewięć. W lubelskim dość często (Fijałkowski 1978). Gatunek zagrożony.

Województwo łomżyńskie – Łomża.

Województwo ostrołęckie – Przasnysz; Wyszaków.

Województwo siedleckie – Korczew; gm. Liw: Ruchna; Łosice; gm. Maciejowice: Budy Podlęskie, Podlęż; gm. Mordy: Głuchów; Przesmyki; gm. Paprotnia (m.): Skwierczyn Lacki; gm. Repki: Frankopol.

Veronica opaca Fr.

Tylko dwa stanowiska w zbożach w woj. siedleckim (Głowacki 1984–1985). Nielicznie w zbożach w woj. lubelskim (Fijałkowski 1978). Gatunek zagrożony.

Województwo siedleckie – gm. Korczew (Głowacki 1984–1985); Starzewice (Przekop); gm. Sokołów Podlaski: Malinowice, Sokołów Podl. (Głowacki 1984–1985).

Melampyrum arvense L.

Na badanym terenie tylko na siedliskach ruderalnych (trzy stanowiska). Na Lubelszczyźnie ponad 100 stanowisk w zbożach (Fijałkowski 1978), w środkowej Polsce, także w zbożach, stanowisk 34 (Sowa, Siciński, Warcholińska 1981). Gatunek zagrożony.

Województwo ostrołęckie – Przasnysz (m.).

Województwo siedleckie – gm. Korczew: Bużyska (Głowacki 1984–1985); gm. Repki: Frankopol (Ćwikliński, Głowacki 1990).

Odontites verna (Bell) Rchb.

Jeden z częściej występujących gatunków. Stwierdzono go na 56 stanowiskach, głównie w uprawach zbożowych. Najczęściej notowany w woj. siedleckim. Na Lubelszczyźnie bardzo często w zbożach na rędzinach kredowych (Fijałkowski 1978).

Województwo białkopodlaskie – Międzyrzec.

Województwo białostockie – gm. Czyże Morze; gm. Hajnówka Orzeszkowo, Stare Berezewo.

Województwo ciechanowskie – gm. Nasielsk: Żabiczki, Pniewo, Krzyczki.

Województwo łomżyńskie – gm. Buty Pianki: Białe Misztale, Drewno Gotyń, Drewno Lipskie, Drewno Ziemaki, Złotki Przeczki; gm. Rajgród: Belda, Danowo Stare, Kasówki, Woźnawieś, Wólka Mała; gm. Szczuczyn: Świdry; Wizna; gm. Zambrów: Zambrów.

Województwo ostrołęckie – gm. Lelis (m.): Olszewka; Wyszaków.

Województwo siedleckie – gm. Bielany: Petrykozy, Ruciany, Wojewódki, Wyszomierz; gm. Kosów Lacki: Kosów Lacki, Rytele Wszółki; gm. Korczew: Starczewice (Głowacki 1984–1985); gm. Kotuń: Chlewiska, Broszków, Gręzów; gm. Liw: Ludwinów, Szaruty; Łuków; gm. Mokobody: Kisielany, Krzymosze, Mokobody, Żuków; gm. Mordy: Wyczółki; gm. Paprotnia: Hołubla; Przesmyki; gm. Repki: Rogów, Skwierczyn, Zawady; gm. Siedlce: Chodów; gm. Sokołów Podlaski: Przywózki, Sokołów Podl.; gm. Sterdyń: Seroczyn; gm. Wilga: Wilga, Zakrzew; gm. Wiśniew: kol. Wiśniew, Okniny; Wodynie (Głowacki 1984–1985); gm. Zbuczyn Poduchowy: Grodzisk, Zbuczyn.

Stachys annua L.

Rzadko, na ciepłych siedliskach, głównie w uprawach zbożowych. Rośnie także na miedzach i ugorach. Z 28 notowanych stanowisk 17 znajduje się w woj. siedleckim. Częsty w lubelskim (Fijałkowski 1978) i w Polsce środkowej (Sowa, Siciński, Warcholińska 1981).

Województwo białkopodlaskie – gm. Sarnaki: Mierzvice Stare; gm. Huszlew: Kownaty.

Województwo białostockie – gm. Chroszcz: Kruszewo; gm. Siemiatycze: Drohiczyn, Siemiatycze; gm. Wasilków: Rybniki.

Województwo łomżyńskie – gm. Boguty: Pianki, Boguty Żuraniec; gm. Ciechanowiec: Nur; gm. Klukowo: Rybniki.

Województwo ostrołęckie – Wyszaków.

Województwo siedleckie – gm. Korczew: Laskowice, Mogielnica, Starczewice, Zaburze; Ceglów (Ćwikliński, Ozimiński 1984–1985); gm. Kotuń: Bojmie; gm. Łaskarzew: Dąbrowo, Łaskarzew; gm. Mrozy (Ćwikliński, Ozimiński 1984–1985): Grodzisk; Mińsk Maz. (Ćwikliński, Bartnik 1990); gm. Maciejowice: Kawęczyn, Przewóz Nowy; gm. Paprotnia m.: Hołubla; gm. Repki: Frankopol; gm. Suchożebry: Kownaciska, Suchożebry; gm. Sadowne: Płatkownica.

Sherardia arvensis L.

Wszystkie trzy stanowiska w zbożach na żyznych madach wiślanych w Dolinie Środkowej Wisły (koło Maciejowic i Wilgi). Gatunek zagrożony. W lubelskim ponad 200 stanowisk w zbożach, rzadziej w okopowych i na nasypach kolejowych (Fijałkowski 1978). W Polsce środkowej zinventaryzowano 39 stanowisk w uprawach zbóż (Sowa, Siciński, Warcholińska 1981).

Województwo siedleckie – gm. Maciejowice (1): Ostrów, Podlęż.

Valerianella dentata (L.) Poll.

Miejscami licznie na pięciu stanowiskach w granicach Maciejowic i Wilgi. W końcu XIX w. podawany z okolic Węgrowa przez D r y m m e r a (1895). Gatunek zagrożony. W lubelskim często w zbożach, rzadziej w okopowych (F i j a ł k o w s k i 1978).

Województwo siedleckie – Wilga; gm. Maciejowice: Maciejowice, Ostrów, Oronne, Podłuż.

Allium vineale L.

Posiada 47 stanowisk, głównie w woj. siedleckim. Spotykany w zbożach, rzadziej na przydrożach, miedzach i ugorach. Na Lubelszczyźnie miejscami licznie (F i j a ł k o w s k i 1978).

Województwo białkopodlaskie – gm. Łosice: Łosice, Woźniki; gm. Międzyrzec: Jelinica, Międzyrzec; Ulan (m.).

Województwo białostockie – gm. Supraśl: Grabówka; gm. Krzyszyn.

Województwo ciechanowskie – gm. Nasielsk: Chrcynno.

Województwo łomżyńskie – gm. Nowogród; gm. Szczuczyn m.: Chojnowo, Szczuczyn; gm. Zbójna: Kuzie, Zbójna.

Województwo ostrołęckie – gm. Jednorozec (m.): Połoń; gm. Kadzidło (m.): Kadzidło, gm. Lelis (m.): Olszewka, Obierwia; Ostrów Mazowiecki; gm. Rozogi (m.): Kwiatuszki.

Województwo siedleckie – gm. Bielany: Wojewódki Dolne; gm. Ceranów: Przewóz Nurski; gm. Korczew: Bużyska, Laskowiec; gm. Kotuń: Czarnowąż, Dąbrówka, Kotuń; gm. Liw: Ludwinów, Pierzchały, Wyszaków, Zajac; gm. Łaskarzew: Dąbrowa; gm. Maciejowice: Jedlanka, Podwierzbie, Podłuż; Mińsk Maz. (Ć w i k l i Ń s k i, B a r t n i k 1990); Siedlce; Skórzec; gm. Stanin: Osiny, Stanin; gm. Stoczek Łukowski: Kobiałki Stare; gm. Stoczek Węgrowski (m.): Wieliczka; gm. Wiśniew: Stok Wiśniewski; gm. Wodynie: Kaczory, Kołodział; gm. Wojcieszów: Zofibór; gm. Zbuczyn Poduchowny: Olędy, Zbuczyn.

Allium olaraceum L.

Znany z 29 stanowisk, zarówno z pól uprawnych, jak i siedlisk ruderalnych. Najczęściej notowany w woj. siedleckim – 11 stanowisk, białkopodlaskim – 10 stanowisk. W lubelskim sporadycznie na przydrożach i naspach (F i j a ł k o w s k i 1978).

Województwo białkopodlaskie – gm. Platerów: Czuchów, Lipno, Mężenin, Platerów; gm. Rokitno: Cieleśnica, Rokitno; gm. Sarnaki: Mierzvice, Trojany; gm. Terespol: Bohukały, Terespol.

Województwo białostockie – Mielnik.

Województwo łomżyńskie – Nur.

Województwo ostrołęckie – gm. Małkinia: Małkinia Górna, Podgórze Gozdy, Treblinka; gm. Wyszaków: Rybienko, Skuszew, Wyszaków.

Województwo siedleckie – gm. Bielany: Trebień; gm. Ceranów: Garnek; Korczew; gm. Korytnica: Seklak (Głowacki 1995); gm. Kotuń: Rososz; gm. Maciejowice: Antoniówka; gm. Mordy: Skolimów Ptaszki; gm. Sterdyń: Kiełpieniec; gm. Stoczek Łukowski: Kobiałki Stare, Zabiele, Zgórznica.

Gagea pratensis (Pers.) Dum.

Rzadko i nielicznie wśród zbóż. Gatunek zagrożony, znany tylko z 11 stanowisk.

Województwo białkopodlaskie – gm. Łosice: Dzięcioły, Patków; gm. Platerów: Rusków.

Województwo ostrołęckie – gm. Lelis: Obierznia, Olszewka; gm. Szelków: Szelków Stary; Wyszaków.

Województwo siedleckie – gm. Garwolin: Wola Renbkowska (Głowacki, Zawała 1995); gm. Sadowne: Mrozowa Wola, Zieleniec; gm. Sokołów Podlaski: Grochów.

Digitaria sanguinalis (L.) Scop.

Stwierdzony na 21 niewielkich stanowiskach, głównie w uprawach zbożowych. Dotychczas notowany prawie wyłącznie na terenie woj. siedleckiego (17 stanowisk). Na Lubelszczyźnie licznie w zbożach na glebach bielicowych (Fijałkowski 1978).

Województwo białkopodlaskie – gm. Łosice: Niemojki; Międzyrzec.

Województwo białostockie – gm. Czyże: Leniewo.

Województwo ciechanowskie – Ciechanów.

Województwo siedleckie – gm. Cegłów: Wozbin; gm. Korczew: Laskowice; gm. Kosów Lacki: Telaki; gm. Kotuń: Gręzów; gm. Liw: Ludwinów, Węgrów; Mińsk Mazowiecki (Ćwikliński, Bartnik 1990); gm. Mordy: Krzymosze; gm. Repki: Zawady; Siedlce; gm. Siennica: Kośminy; gm. Suchożebry: Borki (Jaszczuk 1990); gm. Wilga: Zakrzew; gm. Wiśniew: Ciosny, kol. Wiśniew; gm. Zbuczyn: Tarcze, Zbuczyn.

Lolium temulentum L.

Nielicznie na 19 stanowiskach w zbożach i na miedzach. Gatunek zagrożony.

Województwo białkopodlaskie – Międzyrzec.

Województwo białostockie – gm. Chroszcz: Czaplino; gm. Siemiatycze: Ostrożany, Siemiatycze; gm. Supraśl: Ogrodniczki, Sokółda, Surożkowo.

Województwo ostrołęckie – gm. Jednoróżec (m.): Połoń; Ostrów Mazowiecka; gm. Wyszaków: Leszczydół, Wyszaków.

Województwo siedleckie – gm. Kotuń: Broszków; gm. Maciejowice, Antoniówka, Podlęż, Oblin; gm. Siedlce: Białki, Opole Nowe, Siedlce; Zbuczyn.

Lolium remotum Schrk.

Jedyne stanowisko tego ginącego w skali Polski „chwastu lnowego” podaje Głowacki (1984–1985) z uprawy lnu z miejscowości Prochenki, gm. Olszanka, w woj. białkopodlaskim.

Województwo białkopodlaskie – między Prochenkami a Szydłówką (Głowacki 1984–1985).

Bromus secalinus L.

Posiada jeszcze 52 stanowiska w zbożach, lecz wszędzie występuje w niewielkich ilościach. Notowany prawie wyłącznie w woj. siedleckim – 29 stanowisk i łomżyńskim – 19 stanowisk. Drymmer (1895) podaje go z kilku stanowisk z okolic Węgrowa, a Trzebiński (1896–1897) z okolic Garwolina – obficie na brzegach pól i miedzach.

Województwo białostockie – gm. Czyże: Kuraszewo; gm. Hajnówka: Dubicze Osoczne, Puciska, Wygoda.

Województwo łomżyńskie – gm. Boguty–Pianki: Białe Kwaczoły, Białe Misztale, Białe Szczepanowice, Boguty Rubiesz, Drewnowo Gołyń, Kutylowo Perysie, Złotki Przeczki; gm. Klukowo: Gródek, Klukowo, Łuniewo Wielkie, Sobolewo, Trojanówek; Nowogród, Sławiec, Rajgród, Turczyn; gm. Wizna: Branowo, Matachowo, Wizna.

Województwo siedleckie – gm. Bielany: Korabie; gm. Jabłonna Lacka: Bujały Gniewosze, Mołożew; Korczew; gm. Kotuń: Bojmie, Tymianki; gm. Liw: Jarnice, Krypy, Ludwinów, Popilów, Szaruty, Wyszaków, Zając; Mińsk Mazowiecki (Ćwikliński, Bartnik 1990); gm. Mokobody: Kisielany, Ziomaki; gm. Mordy: Głuchów, Wyczółki; Przesmyki; gm. Sokołów Podl.: Pogorzelski, Sokołów Podl.; gm. Stanin: Józefów, Stanin; gm. Suchożebry: Podnieśno (Jaszczuk 1990), Suchożebry.

3. PODSUMOWANIE

Analizowana grupa 30 rzadkich gatunków chwastów polnych posiada na terenie objętym badaniami 704 stanowiska. Najwięcej z nich stwierdzono na obszarze woj. siedleckiego, najmniej białkopodlaskiego – 43 stanowiska. Najczęściej spotykanym gatunkiem (130 stanowisk) była *Veronica agrestis*. Tylko jedno stanowisko (z literatury) ma ginący chwast „lnowy” – *Lolium remotum*. Zestawienie liczby stanowisk gatunków według województw przedstawia tab. I.

Liczba, liczebność i tendencje dynamiczne stanowisk tylko sześciu gatunków, stwarzają dostateczne zabezpieczenie trwałości ich populacji na badanym terenie. Są to: *Allium vineale*, *Bromus secalinus*, *Chaenorhinum minus*, *Neslia paniculata*, *Odontites verna*. Wszystkie pozostałe gatunki można zaliczyć do grupy zagrożonych, choć niektóre z nich wykazują tendencje ekspansywne, np. *Falcaria vulgaris*, *Lathyrus tuberosus*, *Vicia grandiflora*.

Największą wartość florystyczną ma obecność takich gatunków, jak: *Anagallis arvensis* var. *azurea*, *Aphanus arvensis*, *Borago officinalis*, *Lolium remotum*, *Nigella arvensis*.

4. PIŚMIENNICTWO

- Ciosek, M. 1984. *Materiały do flory Podlasia i Mazowsza*. Zesz. Nauk. WSRP w Siedlcach 4: 137–156.
- Ciosek, M. Skrzyżczyńska, J. 1989. *Rzadsze gatunki chwastów polnych gleb lekkich na Nizinie Południowopodlaskiej i terenach przyległych*. Zesz. Nauk. WSRP w Siedlcach 20: 123–146.
- Ćwikliński, E., Ozimiński, K. 1984 (1985). *Rzadziej spotykane gatunki roślin stwierdzone na terenie Mińskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu w woj. siedleckim*. Zesz. Nauk. WSRP w Siedlcach 4: 111–120.
- Ćwikliński, E., Bartnik M. 1990. *Flora synantropijna Mińska Mazowieckiego*. Zesz. Nauk. WSRP w Siedlcach 24: 41–57.
- Ćwikliński, E., Głowacki Z. 1990. *Nowe stanowiska rzadszych gatunków roślin w Dolinie Dolnego Bugu*. Zesz. Nauk. WSRP 24: 121–126.
- Drymmer, K. 1895. *Sprawozdanie z wycieczki botanicznej odbytej do powiatu węgrowskiego w roku 1893 i 1894*. Pam. Fizjogr., 14(3): 3–26.
- Fijałkowski, D. 1963. *Wykaz rzadszych roślin Lubelszczyzny*. Cz. 6. *Fragm. Flor. Geobot.*, 9(2): 219–237.
- Fijałkowski, D. 1978. *Synantropy roślinne Lubelszczyzny*. PWN, Warszawa: 1–260.
- Głowacki, Z. 1975. *Rzadkie gatunki roślin synantropijnych i zawleczonych Wysoczyzny Siedleckiej*. *Fragm. Flor. Geobot.*, 21(3): 273–275.
- Głowacki, Z. 1984–1985). *Notatki florystyczne z Mazowsza i Podlasia*. Zesz. Nauk. WSRP w Siedlcach 4: 51–77.
- Głowacki, Z. 1990. *Notatki florystyczne z Mazowsza i Podlasia*. Cz. 1. Zesz. Nauk. WSRP w Siedlcach 24: 85–90.

- Głowacki, Z. 1995. *Notatki florystyczne z Mazowsza i Podlasia*. Cz. 3. Zesz. Nauk. WSRP w Siedlcach. 44: 21–28.
- Głowacki, Z., Zawada, D. 1995. *Rzadsze gatunki roślin naczyniowych Woli Rębkowskiej koło Garwolina*. Zesz. Nauk. WSRP w Siedlcach 44: 71–74.
- Jaszczuk, J. 1990. *Chwasty upraw polowych w gminie Suchożebry w woj. siedleckim*. Zesz. Nauk. WSRP w Siedlcach 24: 137–142.
- Kondracki, J. 1977. *Regiony fizycznogeograficzne Polski*. Wyd. UW, Warszawa: 1–178.
- Sowa, R., Siciński, J. T., Warcholińska, A. U. 1981. *Rozmieszczenie niektórych gatunków segetalnych w środkowej Polsce*. *Fragm. Flor. Geobot.*, 27(1–2): 31–50.
- Trzebiński, J. 1896–1897. *Flora lasów garwolińskich i okolic*. Warszawa.
- Warcholińska, A. U. 1981. *Nowe stanowiska Anagallis arvensis L. for. azurea Hyl. w środkowej Polsce*. *Fragm. Flor. Geobot.*, 27(1–2): 159–161.

5. SUMMARY

Thirty rare field weed species occurring at 704 localities in South Podlasie Lowland were investigated. Most of them were found at the area of Siedlce Province (187 stations), the least in Biała Podlaska Province (43 stations).

Veronica agrestis was the most common species (130 stands). *Lolium remotum* has only the single locality (historical). The number of species localities according to provinces is presented in Tab. 1.

The number and abundance of stands and the dynamic tendencies of only six species create sufficient security of constancy of their populations in the study area. They are: *Veronica agrestis*, *Chaenorinum minus*, *Neslia paniculata*, *Odonites cerna*, *Bromus secalinus* and *Allium vineale*. The other species can be included among endangered ones, however some of them show expansive tendencies: *Lathyrus tuberosus*, *Vicia grandiflora* and *Falcaria vulgaris* (marked „E” in Tab. 1).

The presence of the following species has the greatest floristic value: *Nigella arvensis*, *Aphanes arvensis*, *Anagallis arvensis* var. *azurea* and *Borago officinalis*.